

A forradalom emléke az 1880-as évek fordulóján¹

Fabó Edit – Bacher-Tuli Andrea
Magyarságkutató Intézet

KIVONAT

Az 1867-es kiegyezés után kiépülő magyar polgári társadalomban fontos szerep jutott 1848. március 15-e hagyományának, amelyről mint nemzeti ünnepről emlékeztek meg. Az 1880. és 1881. évi március 15-e ünneplése körvonalazódik a korszakon átívelő, jelentősebb kormánypárti, mérsékelt kormánypárti, ellenzéki hírlapok és kulturális újságok márciusi számaiban megjelent tudósításainak összehasonlító elemzése segítségével.

Míg az 1880-as év március 15-ével kapcsolatos sajtóanyagát még át-átszötte az előző, 1879-es dél-alföldi vész és az újjáépítés, az 1881. évben a forradalom eszmeiségéhez és a szabadságharc emlékéhez kötődő vívmányok tették teljessé az ünneplést. A szegedi árvízkatasztrófa után megtapasztalt támogató külföldi figyelem még inkább hozzájárult ahhoz, hogy a saját értékek hangsúlyosabbak legyenek, megerősítve a magyarosodási törekvéseket. 1881-ben pedig a 12 pontos követelések egyikének beteljesülése, a cenzúra 1867-es eltörlésének következtében felvirágzó sajtóviszonyok azt is lehetővé tették, hogy az újságírók saját nyugdíjbiztosító intézményt voltak képesek felállítani. Nagy érdeklődés kísérte az 1848–1849-es szabadságharcos honvédek régóta halogatott (megtagadott) állami támogatásáról szóló egyeztetések megindulását is.

S mindezzel párhuzamosan a kiegyezés óta eltelt csaknem másfél évtizedben a március 15-i ünnepségek ifjúságának hazafiúi és nemzeti önképe megerősödött, nyíltan kifejezték küldetésstudatukat, megfogalmazták jövőképüket, amelyet a „márciusi ifjakéhoz” méltónak tartottak. Az új nemzedék életerejét és tettvágyát az emlékezés módjában is kifejezte: már nemcsak lehajtott fővel kívántak adózni az egykori példaképek előtt, hanem emelt fővel, büszkén a jövőbe nézve idézték fel a nagy elődöket. Ezért hirdették meg azt, hogy az addig is nemzeti ünnepnek tekintett, de gyásznappként megélt emlékezést az örvendezés napjaként valódi nemzeti ünnepé akarják tenni. Az 1881-es év tehát jelentős állomás volt március 15-e ünneplésének történetében: a fiatalság

1 A „Dualizmus kori emlékeztörténet” tématerületi kutatás, a TKP2020-NKA-23 sorszámú, TKP-37-3/PALY-2020 iktatószámú pályázat keretében, az Innovációs és Technológiai Minisztérium Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a Tématerületi Kiválósági Program 2020 (2020-4.1.1-TKP2020) pályázati program finanszírozásában valósult meg.

megteremtette azt a lehetőséget, hogy maguk is büszkén átélhessék a megidézett esemény magasztos pillanatait.

KULCSSZAVAK: dualizmus, március 15-e, nemzeti ünneptörténet, sajtótörténet, függetlenség, hazafiság, ifjúság, polgárság, társadalomtörténet

Az 1867-es kiegyezés után kiépülő magyar polgári társadalomban fontos szerep jutott az 1848. március 15-e hagyományának, amelyről mint nemzeti ünnepről emlékeztek meg. A Magyarságkutató Intézetben az 1867 utáni éveket már egészen 1879-ig feltárták. Az alábbi tanulmány az 1880-as évek fordulóján, azaz 1880-ban és 1881-ben megrendezett március 15-i ünnepek körülményeit és visszhangjait tárja fel a korabeli sajtó alapján.

A kiegyezéssel tárgyalásokat követő törvényalkotás építi ki a modern, polgári állam máig ható alapjait. A gazdasági fellendülés, valamint a nyomában járó népességnövekedés, a beinduló városiasodás² és a növekvő iskolázottság megteremtik azt a befogadó közeget, amelyben a sajtó – az életbelépő sajtószabadság nyomán is – ugrásszerű fejlődésnek indult.³ A dualizmus első évtizedében számtalan újságalapításra került sor, és az újságírás megélhetést biztosító szakmává vált.⁴ A sajtótermékek hasábjain megjelenített témák, valamint azok ábrázolásmódjai tükrözik a kortársakat foglalkoztató és érdeklődésükre számot tartó kérdéseket,⁵ de a népesség nagy hányada számára a politikai információk legfőbb hordozója is a nyomtatott sajtó volt, amely viszont jelentősen befolyásolta az olvasók véleményalkotását.⁶ A lapok és munkatársaik kettős szerepet töltenek be tehát a közéleti párbeszédben: nem egyszerűen koruk krónikásai, hanem egyszersmind a történelem fogadtatásának aktív alakítói, véleményformálók és egyúttal a közvélekedés tükrözői is.⁷ Alapos kritika és a tartalmak értelmezése révén az újságcikkek értékes forrássá válnak.⁸

A dualizmus korának fontos viszonyítási pontja volt az 1848-as forradalom és az azt követő törvényalkotás, amely köré a politikai erők is szerveződtek. A kormánypárt és az ellenzék közti választóvonalat a közjogi kérdés, azaz az Ausztriához való viszony alkotta, közvetve tehát a forradalom vívmányaihoz való hozzáállás. A mindenkori közösség azonosulási pontjainak a sajtó – egyes tények felnagyításával vagy éppen mellőzésével – értelme-

2 Fónagy 2011, 459–460.

3 Kosáry–Németh 1985.; Kókay–Buzinkay–Murányi 1995, 105–171.

4 Buzinkay 2016, 188–192.

5 Mommsen 1926, 244–251.; Szendi 2014, 7.

6 Asmuss 1994, 19.

7 Söseman 1994, 65–70.

8 Scharenberg 2011, 243–256.

zési keretet szab,⁹ s a kép teljessége, illetve kellő árnyaltsága érdekében a kutatás különféle politikai irányultságú lapokat vett górcső alá. Kormánypárti, mérsékelt kormánypárti, ellenzéki és kulturális lapok 1880. és 1881. évi márciusi számaiban megjelent tudósítások összehasonlító elemzése segítségével rajzolódik ki március 15-e korabeli emlékezete.

1880 és 1881 márciusának közéleti kérdései

Az 1880-as évek elején egyértelmű változás következett be a közéletben. A nemzeti ünnepek története kapcsán kifejezetten érzékelhető, hogy az évfordulók köré szerveződő mozgulásokban nemcsak jóval többen vettek részt, hanem egyre határozottabban körvonalozódott azon véleményformálók szélesedő köre is, akik elsősorban eszmei alapon kívánták hallatni a hangjukat. Eseménydússá és izgalmassá vált a közélet, amely a korabeli sajtó hasábjain is tükröződött.

Ugyan 1879 márciusának közhangulatára a szegedi árvíz rányomta a bélyegét, mégis megemlékeztek a '48-as forradalom évfordulójáról. Az 1880-as márciusi nemzeti ünnep megülését pedig két tényező befolyásolta jelentősen: az egyik a kormányzat közigazgatási rendszerét illető kritika, a másik pedig az ország külföldi megítélése. A vármegyerendszer 1876-as reformjával elégedetlen szabadelvű pártbéli Grünwald Béla¹⁰ és Tisza Kálmán¹¹ között kenyértörésre került sor, s emiatt az előbbi képviselő a pártot is elhagyta. Az elégedetlenkedők véleménye szerint ugyanis Ausztriával szemben csakis egy erős közigazgatással a háttérben lehet hatékonyan fellépni az önállósodás érdekében. A tiszai vész után a határon túli kapcsolatok felértékelődtek, hiszen jelentős adományokat voltak képesek mozgósítani. Szeged lendületes újjáépítése 1880 elejére már látványos eredményekkel szolgált.

Az 1881-es márciusi évfordulóra pedig a nyár közepén esedékes választások nyomták rá a bélyegüket: a közelgő korteshangulat előszele elérte a március 15-i megemlékezéseket is. A hatalmon lévőköt egyre gyakoribb támadások érték, ez pedig csak továbbártott a kormány amúgy is megtépzott tekintélyének.

A sajtóban minden oldalról nagy érdeklődés övezte a március 15-i ünnepeket, valamint a hozzá fűződő témaköröket, vagyis a Petőfi-életmű¹² sorsát, a Petőfi Társaság működését, Kossuth Lajos¹³ tevékenységét, az egykori honvédek helyzetét és a sajtóügyet. Az

9 Melischek 2014, 13.

10 Grünwald Béla (1839–1891) politikus, publicista, történész és a Magyar Tudományos Akadémia tagja. Kiváló nyugati egyetemeken végezte tanulmányait, elkötelezetten állt ki központosító megoldások és a magyarosítás elsősége mellett. Halász 1914, 87.

11 Tisza Kálmán (1830–1902) arisztokrata, nagybirtokos, politikus, belügyminiszter, pénzügyminiszter, miniszterelnök, a Szabadelvű Párt elnöke, az MTA tagja.

12 Petőfi Sándor (1823–1849/1856) költő, forradalmár, nemzeti hős, a „márciusi ifjak” egyike.

13 Kossuth Lajos (1802–1894) államférfi, országgyűlési képviselő, pénzügyminiszter, államfő (kor-

idős honvédek régóta húzódnó, megoldatlan ellátása az 1880. évben a király 50. születésnapja alkalmából rendeződni látszott, hiszen elvi döntés született anyagi támogatásukról, s az összeg felhasználása körüli viták pezsdítették fel a honvédegyleti gyűléseket. A magyar nyelv és a magyarosodás ügye 1881-ben már nem volt olyan élesen hangsúlyos, mint az előző évek márciusában, amikor ez a kérdés a magyar nyelv oktatása ügyében hozott törvény (1879. évi XVIII. törvénycikk) elfogadása után erősebben foglalkoztatta a közvéleményt.

Mérsékelt kormánypárti sajtótudósítások

A nemzeti ünnepek kapcsán a szerkesztőségek a szegedi megrázkódtatások és a szabadságharc kerek évfordulója után visszatértek korábbi tudósítói gyakorlatukhoz. A politikai sajtóban az egyes periodikák közötti választóvonalat továbbra is az képezte, hogy milyen mértékben voltak függetlenségpártiak. A kormánypárti lapok önállóságigényébe belefért az Ausztriával való egyezkedés, míg az ellenzéki újságok kitartottak a teljes függetlenség programja mellett.

A *Pesti Napló* 1880-ban a tárgyilagosság jegyében újra a tényközlésre szorítkozott, mint ahogy azt korábban is tette, a következő évben viszont az egyre sűrűsödő közéleti események bőségesebb és fontosabb híryanagot jelentettek annál, hogy ne foglalkozzon a történésekkel terjedelmesebb közleményekben. Az 1880-as év szüksézszerűségével szemben, amikor a konkrét ünnepi megmozdulásokon kívül csupán a Petőfi Társaság ülése és a forradalmi hangvételő, jelenkritikus Kossuth-írások megjelenése körül felreppent hírek kerültek be az újságba, 1881-ben a forradalmi megemlékezésekről, valamint annak tárgyi emlékeiről szóló, vagy a Petőfivel kapcsolatos¹⁴, illetve a sajtószabadságot érintő tudósítások¹⁵ maguk is nagyobb teret kaptak. Az újság azonban a honvédek ügyét továbbra is figyelemmel kísérte. Az idős katonák gyanakvással fogadták a kormányzat menhelyi támogatását, ezért biztosítékként erkölcsi jóvátételt is követeltek.¹⁶

„Az 1848/9-iki honvédek a haza- és szabadságszeretet lángjától hevítve teljesítették kötelességüket. – A történet lapjai említik tetteiket, s a haza újbóli feltámadása hősiességük, megtörhetlen kitartásuk örök emléke. A nemzet feladata, gondoskodni a hadjáratban

mányzóelnök), kormányfő, politikus, publicista.

14 Orlay S. háza. *Pesti Napló*, Reggeli kiadás. 1881. március 13. [2].; A Petőfi-társaság gyűlése. *Pesti Napló*, Reggeli kiadás. 1881. március 14. [2].

15 A sajtó és a kormány, A magyar hirlapírók. *Pesti Napló*, Reggeli kiadás. 1881. március 15. [5].

16 Az egyesült budapesti 1848/49-iki honvéd-egylet. *Pesti Napló*, Reggeli kiadás. 1881. március 13. [2].; A buda-óbudai honvédegyelet. *Pesti Napló*, Reggeli kiadás. 1881. március 13. [2–3].; A honvédgyűlés. *Pesti Napló*, Reggeli kiadás. 1881. március 13. [3].; A honvédgyűlés. *Pesti Napló*, Reggeli kiadás. 1881. március 14. [2].; A honvédgyűlés. *Pesti Napló*, Reggeli kiadás. 1881. március 15. [6].; Az 1848/49-iki honvédek orsz. gyűlése. *Pesti Napló*, Esti kiadás. 1881. március 15. [1–2].; A honvédgyűlés. *Pesti Napló*, Reggeli kiadás. 1881. március 16. [1].

rokkantakká, a kor előhaladásával keresetképtelenné vált, vagy elszegényült harcosairól; tiszteletben tartani az élőket, hogy a példán okuljon az utókor.”¹⁷

A fővárosi ünnepség szervezésében is voltak szokatlan változások. Az 1848-as forradalom 33. évfordulója az addigi megemlékezések menetének újragondolására készítette a szervezőket. Korábban rendszerint kivonultak a Kerepesi úti temetőbe, ahol a hősök sírja mellett idézték fel a dicső napokat, azonban ezúttal a Nemzeti Múzeum kertjét szemelték ki, de ehhez nem kapták meg a hozzájárulást.¹⁸ A Tisza Kálmán közreműködésével engedélyezett másik, Egyetem téri helyszínnel is megvalósulhatott az az elképzelés, hogy a forradalom ünnepe ne a kegyeletről (a múltba nézésről), hanem a szabadságról (a jelenről és a jövőről) szóljon.¹⁹

Az ünnep napján a *Pesti Napló* – az előző évek szerkesztőségi gyakorlatától eltérően – egy történelmi eszmefuttatást jelentetett meg március idusa jelentőségéről, amely mindig a szabadságot szimbolizálta, az ókortól kezdve az ezeréves magyar múltat felvonultatva – némi kormánykritikus éllel.²⁰ A „magyar nemzet szabadságünnepének” másnapján részletes beszámoló elevenítette meg a rendhagyó megemlékezést.²¹ Az Egyetem tér délre már díszben pompázott: a házakra és az ablakokba nemzeti színű zászlókat és drapériákat tettek ki, vagy szép szőnyeget lógattak ki, a kapukra vörös bársony került ugyancsak nemzeti színű szalaggal vagy babérral.²² Az ünnepség végén az éljenző sokaság – úgy, ahogy 33 évvel azelőtt – vállán vitte Táncsicsot a kocsijához, az ifjúság pedig Kossuthot emlegetve, *Kossuth-nótát* énekelve szétszéledt. A *Pesti Napló*nak még módjában volt két vidéki megemlékezésről is részletesebben beszámolni.²³

Kormánypárti sajtótudósítások

A *Hon* a kormányzati szándékok eszmei hátterét közvetítette, amely szerint az akkori társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális élet az 1848-as forradalom eredménye, ám annak minél teljesebb megvalósulása a később eljövendő kedvező időkre vár. Kormánypárti sajtóként természetesen támogatta a központi intézkedéseket, de 1881-ben tágabb teret adott az ellenvéleményeknek is, amelyek a márciusi nemzeti ünnep kapcsán az eddig szemlézett

17 A honvédegyülés. *Pesti Napló*, Reggeli kiadás. 1881. március 14. [2].

18 Márczius 15-ének. *Pesti Napló*, Esti kiadás. 1881. március 11. [2].; Márczius 15-ének megünneplése. *Pesti Napló*, Reggeli kiadás. 1881. március 12. [2].

19 Márczius 15. *Pesti Napló*, Reggeli kiadás. 1881. március 13. [3].

20 Márczius idusa. *Pesti Napló*, Reggeli kiadás. 1881. március 15. [1–2].

21 Márczius 15-ike. *Pesti Napló*, Reggeli kiadás. 1881. március 16. [2].

22 A márczius 15-iki ünnepély alkalmából. *Pesti Napló*, Esti kiadás. 1881. március 15. [2].

23 Márczius 15-ke vidéken. *Pesti Napló*, Reggeli kiadás. 1881. március 17. [2].

témakörök tekintetében inkább közjogi és hadászati jellegűek voltak. A vizsgált évek márciusának legelső számaitól kezdve tetten érhető a '48-as örökséget hordozó híranyag, így Petőfi emléke, a Petőfi Társaság, a honvédegyletek helyzete, a sajtóügy, 1848 tárgyi hagyatéka, Kossuth Lajos gondolatai, valamint a magyarosodás kérdése.

A szerkesztőség a kiegyezés óta végig kiállt a forradalomért és a szabadságért harcoló egykori honvédek érdekei mellett, erre pedig a kormányzat végre megoldást kínált. Az újság tudósított az egykori szabadságharcos honvédek együletének üléseiről, s míg 1880-ban a szervezeti kérdések mellett a fő téma az 1848–1849-es honvédek erkölcsi elismerésének kivívása²⁴ és az állami gondoskodást pótló jótékonyági akciók – köztük a március 15-ére tervezett táncstély – szervezése²⁵ volt, 1881-ben már a honvédmenház fenntartására felajánlott 45 000 Ft állami támogatás felhasználásával is kapcsolatos körülményes vitákról és nézeteltérésekről, valamint egy honvédemlékmű felállításának tervéről szóltak a hírek.

A polgárosodás menetének fontos csatornáját jelentette a sajtó. Magyarországon először az 1848. március 15-ét követő törvényekben mondták ki a sajtószabadságot, ezért az újságírás szorosan kötődik a forradalom emlékéhez. A rendelkezés az 1867. évi kiegyezés után újból életbe lépett. Az újságírás a dualizmus korában kenyérkereső hivatássá vált, ám a hírlapírói létbiztonság ügye az 1880-as évekre túlmutatott a munkadíj kérdésén, és az egylet egyik fontos célkitűzéseként a nyugdíjas évek biztonsága is látótérbe került. A Magyar Hírlapírók Országos Nyugdíjintézete létrehozásának körülményeit *A Hon* is taglalta.²⁶ Ugyanígy a Magyar Írók és Művészek Társaságával kapcsolatos értesülések is helyet kaptak a lap felületén,²⁷ hiszen a két testület tagsága között nagy volt az átfedés.

A március 15-höz több szálon kötődő témakörök egyike volt a magyar nyelv használata. Az 1879-es, a magyar nyelv elemi iskolai kötelező oktatását elrendelő törvény nemcsak központi beszédtemává vált a nemzetiségiek körében, hanem ezzel karöltve újabb lendületet kapott a magyarosodás kérdése is.²⁸ A magyar nyelv használatának terjedését *A Hon* mindkét évben több apró példával is szemléltette,²⁹ és helyet adott az előkelő olasz

24 A budapesti honvédegyletek. *A Hon*, Esti kiadás. 1880. március 1. [2].

25 A honvéd menház. *A Hon*, Reggeli kiadás. 1880. március 3. 2.; A honvédmenház. *A Hon*, Esti kiadás. 1880. március 13. [2].; A honvédmenház javára március 15-én tartandó nagy zene és táncstély. *A Hon*, Reggeli kiadás. 1880. március 11. [2].

26 Kőváry László: A hírlapírói nyugdíjintézet. *A Hon*, Reggeli kiadás. 1880. február 28. [6].

27 Az írók és művészek társaságának. *A Hon*, Reggeli kiadás. 1880. március 28. [2].; Az írói segély-egylet. *A Hon*, Reggeli kiadás. 1880. március 11. [2].; A magyar írók segélyegyesülete. *A Hon*, Reggeli kiadás. 1880. március 6. [2].; A magyar írók segélyegyesülete. *A Hon*, Reggeli kiadás. 1880. március 14. [2].; Az írók és művészek társasága. *A Hon*, Reggeli kiadás. 1881. március 15. [3].; Az írók és művészek társasága. *A Hon*, Reggeli kiadás. 1881. március 27. [3].

28 Kő 2019.

29 Magyarosodó angolok Budapesten. *A Hon*, Esti kiadás. 1880. március 4. [1–2].; Budaváros magyarosodása. *A Hon*, Esti kiadás. 1880. március 5. [2].; A magyar nyelv hódítása a magasabb körökben. *A Hon*, Reggeli kiadás. 1881. március 8. [3].

nyelvész, Giuseppe Gasparo Mezzofanti³⁰ 1844-ből származó, magyar nyelvet dicsérő véleményének, miszerint az a verselésre legalkalmasabb nyelvek egyike, ez pedig a magyar költészet közeli felvirágzását vonja maga után.³¹

A kiegyezés utáni nemzedék a polgári Magyarország önállóságának legfőbb letéteményesét Kossuth Lajosban látta. A száműzetésben élő politikus szemmel tartotta a hazai közélet fejleményeit, és a sajtónyilvánosságának szánt, alkalmanként megküldött leveleiben a függetlenség eszméjének lelkiismereteként szólalt meg, amellyel pedig a végső győzelem halvány reményét táplálta. Az 1879 decemberében szentesített, „lex Kossuth” néven elhíresült törvény „A magyar állampolgárság megszerzéséről és elvesztéséről” még inkább reflektorfénybe helyezte Kossuth személyét. A szerkesztőség teljes egészében közreadta Kossuth Lajos pozsonyi német kiadójához írott sorait,³² amelyben a soproni polgárok hazafiasságát dicsérte és megemlítette a fenti alkalomból hozzá írt soraikat is, így ezt az erősen megosztó közpolitikai-társadalmi kérdést is beemelte az ünnepi szólamokba.

A Maros 1880. március 12-i jeges áradása az előző évi végzetes tiszai események rémképét vetítette előre,³³ így a forradalom emléknappjával a szegedi katasztrófa és következményeinek felemlegetése kelt versenyre az újság oldalain. Az ár szerencsés elvonultával az újjáépítés lett az ünnepi várakozás vezérgondolata: „Szeged nem csak lesz, de szebb lesz, mint volt valaha!”³⁴

Március 15-e kapcsán a lap 1880-ban már az ünnep előtti nap felhívta a figyelmet a fiatalok tervezett temetői kivonulására, közzétéve a koszorúszalagok feliratát: „A jogász segélyző egyesület Forinyák Gézának”, „A testvér egyetem ifjusága. A nemzet vértanuinak”.³⁵ Az ünnepnap után pedig tudósított a fővárosi egyetemisták megemlékezéséről, és kifogásolta a fiatalság fásultságát és valódi lelkesedésük hiányát.³⁶ Az esemény a megszokott módon zajlott, az egyetemisták felkeresték Forinyák Géza,³⁷ Woronieczki³⁸ sírját, Batthyány Lajos³⁹

30 Mezzofanti, Giuseppe Gasparo (1774–1849) olasz bíboros, több nyelven beszélő nyelvész, a Magyar Tudományos Akadémia tagja.

31 Mezzofanti a magyar nyelvről. *A Hon*, Reggeli kiadás. 1880. március 22. [2].

32 Kossuth levele. *A Hon*, Esti kiadás. 1880. március 5. [1].

33 – y. –: Szegedről márc. 12-ről. *A Hon*, Esti kiadás. 1880. március 15. [2].

34 Egyesy Géza: A szegedi vész évfordulója. *A Hon*, Reggeli kiadás. 1880. március 11. [1–2]. – Egyesy Géza (1844–1924) újságíró, a Magyar Távirati Iroda egyik megalapítója.

35 Márczius tizenötödikét. *A Hon*, Reggeli kiadás. 1880. március 14. [2].

36 Márczius tizenötödikének. *A Hon*, Reggeli kiadás. 1880. március 16. [3].

37 Forinyák Géza (1841–1860) joghallgató, akit az 1860. évi (tiltott) március 15-i megemlékezések során egy karhatalmi golyó eltalált, s a sebesülés következtében később elhunyt. Halálának körülményei hőssé avatták a köztudatban. A kiegyezés után az egyetemi ifjúság az ő sírjánál is leróta kegyeletét.

38 Woronieczki, Miaczeszław (1825–1849) katonatiszt, a szabadságharc egyik alezredese.

39 Batthyány Lajos (1807–1849) Magyarország első miniszterelnöke, az 1848–1849-es szabadság-

mauzóleumát és a vértanúk sírhalmát, ahol szónoklatokat tartottak, és felcsendültek a *Szózat* sorai is. 1881-ben a forradalom napján a szerkesztőség közölte a szervezők felhívását, amelyben a magyar nemzetet mint a szabadság előharcosát, március 15-ét pedig a hazaszeretet és szabadság ünnepeként jelenítette meg.⁴⁰

Az előző évhez hasonlóan *A Hon* 1881-ben is a történelmi évforduló másnapján közölte tudósítását a fővárosi ünnepekről. Ez sokkal vázlatosabb volt a *Pesti Napló*ban megjelentnél, bár minden lényeges elemet tartalmazott a Monarchia más területeiről (Bécsből, Szabadkáról, Lembergől, Marosvásárhelyről) érkezett üdvözlő távirati értesítésekkel együtt.⁴¹

Március 15. utóhangját illetően a tárgyalt első évben a kormánypárti lapban kevés hangsúlyt kaptak az ünnepi utószövegek, míg a másodikban már az esti kiadásban felsorolták a magukról hírt adó vidéki és határon túli rendezvények városait,⁴² az aradi eseményekről pedig még részletesen is beszámoltak.⁴³ *A Hon* 1881. márciusi számaiban a cárgyilkosság miatt érthető módon többet foglalkoztak az orosz belpolitikai helyzettel, a terrorizmussal, valamint a fiatalsággal és a Magyarországon bevezetendő polgári házassággal. A nyárra időzített választás előszele *A Hon* hirdetésoldalain jelent meg a főszerkesztő-tulajdonos másik sajtótermékének, az *Ústökös* című élclapnak az előfizetőket toborzó felhívásában: „Tisztelt választó közönség! A zászló ki van tűzve! Itt az idő, válasszatok!”⁴⁴

Ellenzéki sajtótudósítások

Az általában függetlenségpárti dualista Magyarországon sokan az Ausztriától való teljes leválást tartották a nemzet jövője szempontjából az egyedül járható útnak, így ők képezték a kiegyezést támadó, ellenzéki politikai oldalt, akik mindvégig ragaszkodtak az 1848. március 15-i forradalom követeléseéhez. Ennek a nézőpontnak az egyik legfontosabb sajtója volt a '48-as szellemiséget hordozó kérdéseknek kitüntetett figyelmet szentelő *Egyetértés* című politikai napilap. Míg a kormánypárti sajtót 1880-ban is az előző évi szegedi katasztrófa foglalkoztatta, az *Egyetértés* szerkesztőségére inkább a mindennapi ügyek mi-

harc vértanúja.

40 Március 15-ike. *A Hon*, Reggeli kiadás. 1881. március 15. [3].

41 Március 15-ikét. *A Hon*, Reggeli kiadás. 1881. március 16. [3].

42 Március tizenötödikét. *A Hon*, Esti kiadás. 1881. március 16. [2].

43 Március 15-ikét. *A Hon*, Reggeli kiadás. 1881. március 17. [3].

44 *A Hon*, Reggeli kiadás. 1881. március 16. [4].; *A Hon*, Reggeli kiadás. 1881. március 18. [4].; *A Hon*, Reggeli kiadás. 1881. március 20. [4].; *A Hon*, Reggeli kiadás. 1881. március 23. [4].; *A Hon*, Reggeli kiadás. 1881. március 24. [4].; *A Hon*, Reggeli kiadás. 1881. március 27. [4].; *A Hon*, Reggeli kiadás. 1881. március 30. [4].; *A Hon*, Reggeli kiadás. 1881. március 31. [4].

atti elégedetlenség és háborgás volt jellemzőbb, s természetesen minden olyan történést közvetített, amely bármilyen módon a függetlenség irányába mutatott. 1881-ben viszont a forradalmi megemlékezések mikéntjében jelentős változás történt, s a kormánykritikus újságban közölt részletekkel teljesebb képet lehetett alkotni a történekről.

Az újságban a korábban is figyelemmel kísért, március 15-éhez tartozó tárgykörökben – úgymint Petőfi emléke, a Petőfi Társaság, az idős egykori honvédek, a sajtóügy – jelentős hangsúlyeltolódás mutatkozott a honvédegyletek és a sajtószabadság témakörének javára. Az 1880. márciusi lapszámok legelső, 1848–1849 emlékéhez kötődő tudósítása is az egykori honvédek közötti belviszályról árulkodott. A két budapesti egyesület egyesülése miatt új vezetőség megválasztására készültek, ám ennek lebonyolítása körül kisebb összezördülések adódtak, ennek részletei pedig a hónap közepéig fenntartották a szerkesztőség érdeklődését.⁴⁵ 1881-ben továbbra is lelkiismeretesen tudósított a lap a honvédegyletek összejöveteléről,⁴⁶ ám ebben az évben nem részletezték a belviszályokra utaló szervezeti és személyi ellentéteket (a *Pesti Naplótól* és *A Hontól* eltérően), hanem inkább egy sok gonddal küszködő, de a közös hovatartozás miatt is egy viszonylag egységes társaságként írtak róluk.⁴⁷

Az *Egyetértés*ben a másik nagy visszhangot kiváltó kérdés a sajtót érintette. Tudósításaiban sokkal átfogóbban mutatta be a korabeli sajtóviszonyokat a kormányközeli lapokhoz (*Pesti Napló*, *A Hon*) képest. Először a magyar időszaki kiadványok ausztriai árusítását tiltó hatósági rendelkezés miatti felháborodás és tiltakozás foglalkoztatta élénken a szerkesztőséget,⁴⁸ melynek hullámai a tárgyalások eredménytelensége miatt még egy év múltán sem ültek el. Majd hasonlóan heves választ váltott ki 1880-ban az ellenzéki lapok körében a magyar sajtótörvény módosításának szándéka. A bevezetni kívánt rendelkezés megkülönböztette volna a politikai vétséget és a magánjellegű sérelmet. A lap vitriolos hangvételű cikkben támadta emiatt a miniszterelnököt.⁴⁹

45 A Budai-ó-budai. *Egyetértés*, 1880. március 2. [3].; Honvédegylet. *Egyetértés*, 1880. március 5. [2].; Honvédegylet. *Egyetértés*, 1880. március 6. [3].; Honvédegylet. *Egyetértés*, 1880. március 7. [2].; A budai-ó-budai honvédegylet volt tagjai. *Egyetértés*, 1880. március 24. [3].; L-k.: A budapesti Honvédegylet. *Egyetértés*, 1880. március 8. [3].; A budapesti honvédegylet. *Egyetértés*, 1880. március 14. [2].

46 Az 1848/9-iki országos honvédegyletek. *Egyetértés*, 1881. március 3. [6].; Az 1848–49-iki honvédek országos központi bizottsága. *Egyetértés*, 1881. március 4. [3].; A budapesti 1848–49-iki honvéd-egylet., Az országos honvédgyűlésre. *Egyetértés*, 1881. március 11. [7].; Az országos honvédgyűlés. *Egyetértés*, 1881. március 13. [2].; Honvédek gyűlése. *Egyetértés*, 1881. március 14. [2].; Az országos honvédgyűlésről. *Egyetértés*, 1881. március 16. [3].; Az egyesült budapesti 1848/49-iki honvédegylet. *Egyetértés*, 1881. március 16. [6].

47 Az 1848/49-iki honvédek országos gyűlése. *Egyetértés*, 1881. március 16. [9–10].

48 Ausztria és a magyar sajtó. *Egyetértés*, 1880. március 13. [2].; A magyar sajtó és az osztrák hatóságok. *Egyetértés*, 1880. március 17. [2].; A magyar sajtó és a bécsi hatóságok. *Egyetértés*, 1880. március 18. [2].; Ausztria és a magyar sajtótermékek. *Egyetértés*, 1880. március 20. [2].

49 Szóljunk Önmagunkról. *Egyetértés*, 1880. március 5. [1].

„A Batthyány-kormány alatt a sajtószabadság első szava volt: »Talpra magyar!« A Tisza-kormány alatt, ha minden úgy történik, mint ő akarja, utolsó szava ez lesz: »Hasra magyar!«”

Az 1881-ben a hírlapírók egyletét és nyugdíjintézetét érintő témák⁵⁰ mellett a sajtóvétségekkel kapcsolatos joggyakorlatot és ezzel karöltve az újságírói hivatás erkölcsi dilemmáit,⁵¹ valamint a francia sajtóhelyzetet vette górcső alá.⁵²

Kossuth Lajos az ellenzéki újságban is gyakori szereplő volt. Így 1880-ban – a kormánypárti lappal egyidőben – szintén közreadta Kossuth Lajosnak a pozsonyi német kiadójához intézett levelét.⁵³ A fővárosi közgyűlés magyar nyelvhasználatot illető határozatán,⁵⁴ valamint a kereskedő ifjak egyletének körében elhangzott magyar nyelvet támogató nyitóbeszédén⁵⁵ kívül a magyar nyelv ügye csak apróbb hírekben⁵⁶ és franciaországi tudósításokban jelentkezett a külföld Magyarországról alkotott képe formájában, így egy magyar történelemről szóló francia mű,⁵⁷ egy Magyarországot népszerűsítő felolvasóest⁵⁸ vagy a Párizsi Magyar Egylet⁵⁹ kapcsán.

A forradalom 1880-as évfordulóját az ellenzéki lapban is beárnyékolta a napi politikai és az előző évi szegedi események. Az ünnepre készülve március 15-e emlékét elevenítette fel egy kormánykritikát sem mellőző írás,⁶⁰ a nevezetes napon viszont a szegedi munkálatokat tárgyaló értekezletről adott összefoglaló⁶¹ utasította maga mögé a húsz évvel azelőtti március idusát felelevenítő cikket,⁶² az ünnep másnapján pedig a Tisza–Grünwald-féle

50 A hírlapírók közgyűlése. *Egyetértés*, 1881. február 28. [3].; A hírlapírói egyesület. *Egyetértés*, 1881. március 17. [3].; A hírlapírók egylete nyugalmazó-intézetének alapszabály-tervezete. *Egyetértés*, 1881. március 15. [5–6].; A hírlapírói kör albizottsága. *Egyetértés*, 1881. március 24. [5–6].; A hírlapírók egyletének. *Egyetértés*, 1881. március 25. [3].; A hírlapírók nyugdíjintézete javára. *Egyetértés*, 1881. március 31. [2].

51 Komjáthy Béla: A sajtó érdekében. *Egyetértés*, 1881. március 9. [1–2].

52 Bariche: Az újság-gründolás. *Egyetértés*, 1881. március 6. [9].; Bariche: A francia újságírók. *Egyetértés*, 1881. március 29. [10–11].

53 Kossuth egy német levele. Pozsony, márcz. 4. *Egyetértés*, 1880. március 14. [2].

54 A főváros és a magyar nyelv. *Egyetértés*, 1880. március 3. [3].

55 A budapesti kereskedő ifjak társulata. *Egyetértés*, 1880. március 16. [2].

56 Nemzetiségi zavargások Ercsiben. *Egyetértés*, 1881. március 24. [2].

57 Egy francia író magyar történelmi műve. *Egyetértés*, 1880. március 21. [1].

58 Bariche: Francia felolvasás Magyarországról – és a jezsuiták. *Egyetértés*, 1880. március 28. [2].

59 A párizsi magyar egyletből. *Egyetértés*, 1881. március 24. [5].

60 Mezei Ernő: Emlékezet nagy napja. *Egyetértés*, 1880. március 14. [1]. – Mezei Ernő (1851–1932) hírlapíró, országgyűlési képviselő, a Petőfi Társaság tagja.

61 Szeged újjáalkotása. *Egyetértés*, 1880. március 15. [1].

62 Husz évvel azelőtt. *Egyetértés*, 1880. március 15. [1–2].

összetűzés⁶³ a Függetlenségi Párt pohárköszöntőiről⁶⁴ és az egyetemisták megemlékezéséről⁶⁵ szóló beszámolókat. A feszesen tárgyilagos leírás a fiatalok tiszteletadásának sokkal emelkedettebb felhangot teremtett *A Honban* megjelent tudósításnál. 1881-ben az *Egyetértés* ünnepi beszámolójában előbb ismertette az ünneplőknek címzett táviratokat a Monarchia különböző részeiből,⁶⁶ majd az újság belső hasábjain részletes tudósítás szerepelt a megemlékezés menetéről,⁶⁷ amely a vezérszónoklat teljes szövegét is tartalmazta.

Kulturális sajtótudósítások

A társadalmi élet kulturális hátterét a hagyományosan főleg az irodalmi életre összpontosító újságok jelenítették meg, amelyek közül is a *Fővárosi Lapok* volt végig meghatározó. Az irodalmi napilap a politikai sajtóhoz hasonlóan követte a fontosabb időszzerű történeteket, de azokból rendszerint csak a lényegét közölte – némileg ellenzéki beállítódással. Ugyanakkor a *Fővárosi Lapok* szerkesztősége is került a politikai jellegű megnyilvánulásokat, és a kiélesedni látszó kérdésekben inkább az egyezségre törekvés volt rá jellemző. Emellett elsősorban az érdeklődésre számot tartó témák érzelmi, hangulati elemeit ábrázolta, elősegítve ezzel az olvasói azonosulást vagy elutasítást. Március 15-e nemzeti ünnepén túl 1848 öröksége szellemében figyelemmel kísérte Petőfi Sándor emlékét⁶⁸, a Petőfi Társaságot⁶⁹, a '48-as emlékmű és a menház sorsának alakulásán keresztül az egykori honvédeket és

63 A mai ülés – márcz. 15. *Egyetértés*, 1880. március 16. [1].

64 K–y: Az országgyűlési függetlenségi párt. uo.

65 K–y: Márczius 15-ike. *Egyetértés*, 1880. március 16. [2].

66 Üdvözlő sürgönyök. *Egyetértés*, 1881. március 16. [3].

67 Az egyetemi ifjuság márczius 15-diki ünnepélye. *Egyetértés*, 1881. március 16. [9].

68 Petőfi-előadás. *Fővárosi Lapok*, 1880. március 6. 264.; Petőfi olasz fordítója. *Fővárosi Lapok*, 1880. március 21. 331.; A Petőfi-szobor. *Fővárosi Lapok*, 1880. március 25. 346.; Petőfinek. *Fővárosi Lapok*, 1881. március 6. 276.; Orlai Petrich Soma. *Fővárosi Lapok*, 1881. március 20. 339.; Aszódon. *Fővárosi Lapok*, 1881. március 25. 362.

69 A Petőfi-társaság. *Fővárosi Lapok*, 1880. március 13. 293.; A Petőfi-társaság. *Fővárosi Lapok*, 1880. március 16. 306.; A Petőfi-társaság. *Fővárosi Lapok*, 1881. március 12. 302.; A Petőfi-Társaság. *Fővárosi Lapok*, 1881. március 15. 313.

egyletüket⁷⁰, valamint a hírlapírókhoz és a sajtószabadsághoz fűződő ügyeket⁷¹, és természetesen pártolta a magyar nyelv használatát.⁷² Irodalmi lapként értelemszerűen kiemelten kezelte az irodalmi életet és az írók társulatát érintő kérdéseket is.⁷³

A napilap 1880-ban közvetlenül március 15-e előtt két múltidéző írást is megosztott a nagyközönséggel. Az egyik, Hiador, azaz Jámbor Pál⁷⁴ visszaemlékezése,⁷⁵ amely a forradalmat lánggra lobbantó nemzedéket, köztük Petőfit hozta közel az olvasóhoz, a másik a húsz évvel korábbi gyászos kimenetelű koszorúzást elevenített fel. Az utóbbi – az 1860-as vérbefojtott temetői kivonulásról és annak tragikus következményeiről szóló – írást Toldy Ferenc⁷⁶ jegyezte és az *Egyetértés* is közreadta.⁷⁷ Azonban magáról a március 15-i ünnepekről a korábbi évekhez képest meglehetősen szűkszavúan tudósított a szerkesztőség.

A vizsgálatba vont másik kulturális folyóirat, a *Vasárnapi Ujság* csak hetente, hétfőgén jelent meg, ezért többségében utólagos összefoglalások, értékelések szintjén tudott lépést tartani a közérdeklődésre számot tartó, napi eseményekkel. Irodalmi jellegű írások

- 70 A honvédmeház. *Fővárosi Lapok*, 1880. március 16. 306.; A honvédmeház. *Fővárosi Lapok*, 1880. március 21. 330.; A honvédmeház javára. *Fővárosi Lapok*, 1880. március 17. 311.; A honvédyülés. *Fővárosi Lapok*, 1881. március 5. 271.; Az országos honvédyülés. *Fővárosi Lapok*, 1881. március 15. 313.; A menedékházat. *Fővárosi Lapok*, 1881. március 16. 319.; A honvédyülésről. *Fővárosi Lapok*, 1881. március 17. 324.; A buda-ó-budai honvédegyelet. *Fővárosi Lapok*, 1881. március 25. 362.; Tisza Kálmán és neje. *Fővárosi Lapok*, 1881. március 5. 271.; A városház-terre nézve. *Fővárosi Lapok*, 1881. március 10. 292.
- 71 „A hírlapokról és hírlapírókról”. *Fővárosi Lapok*, 1880. március 17. 311.; A hírlapírók egyesülete. *Fővárosi Lapok*, 1880. március 21. 330.; A hírlapírók egyesületének. *Fővárosi Lapok*, 1880. március 23. 336.; L.: Egy hírlapírónk emlékezete. (Akadémiai tárca.) *Fővárosi Lapok*, 1880. március 23. 334–335.; Neményi Ambrus. *Fővárosi Lapok*, 1881. március 9. 287.; Jókai Mór. *Fővárosi Lapok*, 1881. március 16. 319.; A hírlapírók egylete. *Fővárosi Lapok*, 1881. március 1. 250.; A hírlapírói nyugdíjintézet. *Fővárosi Lapok*, 1881. március 15. 314.; A hírlapírói egyesület. *Fővárosi Lapok*, 1881. március 18. 329.; A hírlapírói nyugdíj-intézet. *Fővárosi Lapok*, 1881. március 27. 368.
- 72 Magyarosodási mozgalmaink. *Fővárosi Lapok*, 1881. március 4. 267.; X: A névmagyarosításhoz. *Fővárosi Lapok*, 1881. március 13. 306.
- 73 A magyar írók segélyegylete. *Fővárosi Lapok*, 1881. március 2. 255.; A magyar írók segélyegylete. *Fővárosi Lapok*, 1881. március 5. 271.; A magyar írók segélyegyleténél. *Fővárosi Lapok*, 1881. március 6. 275.; A magyar írók segélyegyletének. *Fővárosi Lapok*, 1881. március 11. 297.; A magyar írók segélyegyletének. *Fővárosi Lapok*, 1881. március 25. 361.; A magyar írók segélyegyleténél. *Fővárosi Lapok*, 1881. március 30. 389.; Az írók és művészek társasága. *Fővárosi Lapok*, 1881. március 16. 319.; Az írók és művészek társasága. *Fővárosi Lapok*, 1881. március 29. 376.
- 74 Jámbor Pál (1821–1897) római katolikus pap, költő, író. A szabadságharc idején a közoktatásügyi minisztériumban dolgozott, a francia száműzetésben segédkezett Petőfi műveinek átültetésébe, majd az emigrációból hazatérve országgyűlési képviselő lett, az 1870-es évektől visszavonult.
- 75 [Jámbor Pál] Hiador: Egy kedves emlékem. (Régi papírjaimból.) *Fővárosi Lapok*, 1880. március 14. 296.
- 76 Toldy Ferenc (1805–1875) irodalomtörténész, kritikus, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, a Kisfaludy Társaság igazgatója, másodelnöke. Munkásságával lerakta a magyar irodalomtörténet tudományának alapjait.
- 77 Toldy Ferenc: Húsz év előtt. *Fővárosi Lapok*, 1880. március 14. 296.

mellett az általános műveltséget szélesítő, ismeretterjesztő közleményekkel szórakoztatta olvasóit. Azonban a hetilapnak (is) fontos szerepe volt a napi történések tágabb beágyazásában, az akkori jelen történelmi háttérének megjelenítésében, a történelmi tudat értelmezésében, és a kulturális, érzelmi azonosulást elősegítő átélhetőség biztosításában. A hetilap csak késedelemmel követte az általa fontosnak vélt eseményeket, s akkor is inkább a tényközlő híradás szintjén foglalkozott a különböző történésekkel. A többi újsághoz hasonlóan közvetítette a magyar kultúra eredményeinek határon túli terjedését,⁷⁸ kiemelten Petőfi és Kossuth munkásságának külföldi népszerűségét,⁷⁹ felfigyelt a szabadság eszméjével foglalkozó külföldi versekre,⁸⁰ valamint tájékoztatta a nagyérdeműt a magyar vonatkozású franciaországi kulturális hírekről.⁸¹ Az 1880. esztendőben a szerkesztőség teljesen átsiklott a március 15-i nemzeti ünneplések felett, azonban megemlékezett az elmúlt évi árvízkatasztrófáról⁸² és később egy fontos sajtó- és kultúrpolitikai eszme-futtatást osztott meg Kossuth Lajostól.⁸³ (A levelet az *Egyetértés* is közreadta.⁸⁴)

Az 1881. évi március 15-i nemzeti ünnep tekintetében tulajdonképpen a *Fővárosi Lapok*hoz hasonló témákat emelt ki a forradalomhoz és a szabadságharcához kötődően, azonban – mint ahogyan az előző évben is⁸⁵ – több olyan művet adott közre, amellyel ismét átélhetővé váltak a régmúlt, dicsőséges napok, vagy közelebb kerültek a fényes idők vezéralakjai.⁸⁶

- 78 Magyar költői művek a külföldi irodalomban. *Vasárnapi Ujság*, 27. (1880. február 29.) 9. sz. 140.
- 79 Petőfi Bécsben. uo.; Kossuth iratai., Aigner Lajos. *Vasárnapi Ujság*, 27. (1880. március 21.) 12. sz. 189.
- 80 Szabadság-költészet. *Vasárnapi Ujság*, 27. (1880. február 29.) 9. sz. 140.
- 81 Magyar tárgyú francia regény és operette. uo.
- 82 A szegedi katasztrófa. *Vasárnapi Ujság*, 27. (1880. március 14.) 11. sz. 173.
- 83 Kossuth a népies irodalomról. *Vasárnapi Ujság*, 27. (1880. március 21.) 12. sz. 185. – Az 1870-es évek végén Bodon József a ponyvairodalom ellen hirdetett harcot, s ezért elindította az igényesebb szórakoztató irodalom terjesztésére szánt, *Mulattató Ujságját*, amely azonban két évet sem élt meg. A lap megszűnte után, a szerkesztő közzé tette Kossuthnak azt a levelét, amelyben a „turini remete” többek között kifejezte nagyra becsülését a vállalkozás iránt, ennek kapcsán megírta, hogy a ponyvairodalommal nem az a baj, hogy olcsó, hanem az, hogy általában rossz, s mivel könnyű hozzájutni, úgy látta, hogy egy újság nem elegendő a színvonal emeléséért folytatott küzdelemhez. – Bodon József (1845–1908) novellaíró, a Petőfi Társaság tagja.
- 84 Kossuth a népies irodalomról. *Egyetértés*, 1880. március 21. [1–2].
- 85 [Mezey] Mezei József: Visszaemlékezések a szabadságharcra. Mezei József jegyzeteiből összeállította Bodon J. *Vasárnapi Ujság*, 27. (1880. március 28.) 13. sz. 198–202.; *Vasárnapi Ujság*, 27. (1880. április 4.) 14. sz. 218–222.; *Vasárnapi Ujság*, 27. (1880. április 11.) 15. sz. 234–238. és így tovább. – Mezey József (1823–1882) költő, festőművész és fényképész.
- 86 Szerb író Damjanicsról. Ignjátovics emlékirataiból. *Vasárnapi Ujság*, 28. (1881. február 27.) 9. sz. 134.; Illyés Bálint: Olaszországi naplóból. II. *Vasárnapi Ujság*, 28. (1881. március 6.) 10. sz. 147–150.; Udvardi Cserna István: Hogyan foglalták el a magyarok Komáromot. Emlékezés egy elfeledett hősrre. *Vasárnapi Ujság*, 28. (1881. március 20.) 12. sz. 172–182.; Szabadságharcunk történetéhez. *Vasárnapi Ujság*, 28. (1881. április 3.) 14. sz. 218.; Székely József: Világosi fegyverletétel. *Vasárnapi Ujság*, 28. (1881. április 3.) 14. sz. 210–214.

Összegzés

Míg az 1880-as év március 15-ével kapcsolatos sajtóanyagát még át-átszötte az előző, 1879-es dél-alföldi vész és az újjáépítés, az 1881. évben a forradalom eszmeiségéhez és a szabadságharc emlékéhez kötődő vívmányok tették teljessé az ünneplést. A tragikus következményekkel járó áradás európai fogadtatása közrejátszhatott abban, hogy a közéletben előtérbe került a magyar kultúra külföldi megismertetésének igénye, azaz szépirodalmi műveket fordítottak le és ismeretterjesztő előadásokat tartottak Magyarországról. Ráadásul az 1870-es évek végétől hazai viszonylatban is felerősödött a magyarosodást szorgalmazó mozgalom. 1881-ben pedig a 12 pontos követelések egyikének beteljesülése, azaz a cenzúra 1867-es eltörlésének következtében felvirágzó sajtóviszonyok azt is lehetővé tették, hogy az újságírók saját nyugdíjbiztosító intézményt voltak képesek felállítani. Nagy érdeklődés kísérte az 1848–1849-es szabadságharcos honvédek régóta halogatott (megtagadott) állami támogatásáról szóló egyeztetések megindulását is.

S mindezzel párhuzamosan a kiegyezés óta eltelt csaknem másfél évtizedben a március 15-i ünnepek ifjúságának hazafiúi és nemzeti önképe megerősödött, nyíltan kifejezték küldetéstudatukat, megfogalmazták jövőképüket, amelyet a „márciusi ifjakéhoz” méltónak tartottak. Az új nemzedék életerejét és tettvágyát az emlékezés módjában is kifejezte: a fiatalok már nemcsak lehajtott fővel kívántak adózni az egykori példaképek előtt, hanem emelt fővel, büszkén a jövőbe nézve idézték fel a nagy elődöket. Ezért hirdették meg azt, hogy – az addig is nemzeti ünnepnek tekintett, de gyásznapként megélt emlékezést az örvendezés napjaként – valódi nemzeti ünnepé akarják tenni. Az 1881-es év tehát jelentős állomás volt március 15-e ünneplésének történetében, hiszen addig a fővárosi megemlékezés központi helyszíne a Kerepesi úti temető volt, ám ezen változtattak, és a Magyar Nemzeti Múzeum kertjében akarták megtartani az ünnepséget. 1848. március 15-én a múzeum előtt gyülekező hallgatóság az egykori forradalmi nap eseménysorában a nemzeti öntudatra ébredés és függetlenségigény tömegessé válásának bizonyítéka és jelképe lett. Az eredeti helyszínt ugyan nem engedélyezték, de helyette jóváhagyták az Egyetem teret, amelynek szintén fontos szerepe volt a forradalmi nap történéseiben. Vagyis az 1880-as évek fiatalsága megteremtette azt a lehetőséget, hogy maguk is büszkén átélhessék a megidézett esemény magasztos pillanatait.

Figyelembe véve azt, hogy a szabadelvű Tisza-kormányzat súlya gyengült a politikai erőterben, s 1881 nyarán a közelgő választások újbóli megmérettetést jelentettek, a korteshadjárat szelleme mégsem uralta az ünnepeket, még ha voltak is kormánykritikus megnyilatkozások. Sőt, maga a miniszterelnök is a megemlékezés méltó megtartásának ügyében intézkedett, ezzel pedig nyilvánvalóan elébe ment a gáncsoskodásoknak, megvédve a programját ugyancsak 1848. március 15-éből származtató Szabadelvű Pártot is. ■

HIVATKOZOTT IRODALOM

- Asmuss 1994.** Asmuss, Burkhard: *Republik ohne Chance? Akzeptanz und Legitimation der Weimarer Republik in der deutschen Tagespresse zwischen 1918 und 1923*. Walter de Gruyter, Berlin–New York, 1994. <https://doi.org/10.1515/9783110875409>
- Buzinkay 2016.** Buzinkay Géza: *A magyar sajtó és az újságírás története a kezdetektől a rendszerváltásig*. Wolters Kluwer, Budapest, 2016.
- Fónagy 2011.** Fónagy Zoltán: A dualizmus kora (1867–1914). In: Tóth István György (szerk.): *Millenniumi magyar történet. Magyarország története a honfoglalástól napjainkig*. Osiris Kiadó, Budapest, 2011. 425–475.
- Halász 1914.** Halász Imre: A közigazgatási eszmék fejlődése Magyarországon, II. *Nyugat*, 7. (1914) 14. sz. 79–89.
- Kókay–Buzinkay–Murányi 1995.** Kókay György – Buzinkay Géza – Murányi Gábor: *A magyar sajtó története*. Változatlan utánnomás. A Magyar Újságírók Országos Szövetsége, a Bálint György Újságíró-iskola, Budapest, 1995. (Sajtókönyvtár)
- Kosáry–Németh 1985.** Kosáry Domokos – Németh G. Béla (szerk.): *A magyar sajtó története*. II/1–2. köt. 1848–1892. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1985.
- Kőő 2019.** Kőő Artúr: Oktatás és nacionalizmus a XIX–XX. század fordulóján a Magyar és a Román Királyságban: A „Lex Apponyi” (1907:XXVII. tc.) és a Spiru Haret-féle oktatásügyi törvények. *Valóság*, 62. (2019) 1. sz. 31–45.
- Melischek 2014.** Melischek, Gabriele: Krisenkommunikation am Vorabend des Ersten Weltkrieges. In: Szendi Zoltán (Hrsg.): *Medialisierung des Zerfalls der Doppelmonarchie in deutschsprachigen Regionalperiodika zwischen 1880 und 1914*. LIT Verlag, Wien, 2014. 13–23.
- Mommsen 1926.** Mommsen, Wilhelm: Die Zeitung als historische Quelle. *Archiv für Politik und Geschichte*, 4. (1926) 244–251.
- Salamon 1881.** Salamon Ferenc: *A magyar királyi szék betöltése és a Pragmatica Sanctio története*. 2. kiadás. Ráth Mór, Budapest, Holzhausen Nyomda, Bécs, 1881.
- Scharenberg 2011.** Scharenberg, Swantje: Die Zeitung als Geschichtsquelle. In: Scharenberg, Swantje: *Die Konstruktion des öffentlichen Sports und seiner Helden in der Tagespresse der Weimarer Republik*. E. J. Brill – Ferdinand Schöningh, Leiden, 2011. 243–256. <https://doi.org/10.30965/9783657771172>
- Söseman 1994.** Söseman, Bernd: „bißweilen Errata vnd vngleichheiten”. Die Zeitung als historische Quelle. *Relation. Medien, Gesellschaft, Geschichte*, 1. (1994) Nr. 1. 65–70.
- Szendi 2014.** Szendi Zoltán: Vorwort. In: Szendi Zoltán (Hrsg.): *Medialisierung des Zerfalls der Doppelmonarchie in deutschsprachigen Regionalperiodika zwischen 1880 und 1914*. LIT Verlag, Wien, 2014. 7–11.

SAJTÓFORRÁSOK

A Hon
Egyetértés
Fővárosi Lapok
Pesti Napló
Vasárnapi Ujság

ABSTRACT

The memory of the revolution at the turn of the 1880s

The tradition of commemorating March 15, 1848 as a national holiday played an important role in the Hungarian civil society that developed after the Compromise of 1867. The celebrations of March 15 in 1880 and 1881 are outlined by comparing the reports in the March issues of major pro-government, moderately pro-government, opposition and cultural newspapers.

While in 1880 the press of March 15 was still intertwined with the earlier disaster of 1879 in the Southern Great Plain and the reconstruction, in 1881 the achievements of the revolution and the memory of the war of independence completed the celebration. The supportive foreign attention experienced after the disastrous flood in Szeged contributed even more to the emphasis on our own values, strengthening the Hungarianisation efforts. In 1881, the booming press conditions, as a result of the abolition of censorship in 1867 and the fulfilment of one of the 12-point demands also made it possible for journalists to set up their own pension insurance institution. There was also great interest in the start of negotiations on the long-delayed (denied) state support of the freedom fighters of 1848–1849.

And at the same time, in the almost one and a half decades since the Compromise, the patriotic and national self-image of the youth of the March 15 celebrations strengthened, their sense of mission was openly expressed, their vision of the future was formulated as worthy of the “youth of March”. The new generation also expressed its vitality and ambition through the way of their remembrance: they no longer simply bowed their heads in homage to their former role models, but held their heads high and proudly looked to the future. That is why they announced that they wanted to turn what had hitherto been a national holiday, but was now a day of mourning, into a day of rejoicing, a true national holiday. The year 1881 was therefore a significant milestone in the history of the celebration of March 15, giving young people the opportunity to experience the sublime moments of the event with pride.

KEYWORDS: dualism, March 15, national holiday history, press history, independence, patriotism, youth, citizenry, social history